

SBM1242 Virring Nedergård II

Kulturhistorisk rapport

SBM1242 Nedergård Virring, Fruering sogn, Hjelmslev herred, tidl. Skanderborg amt. Sted nr. 16.02.04. Sb.nr. 61.

Der blev foretaget en udgravning af området på små 3000 m², og der fremkom bebyggelse, som på baggrund af hustypologi og et meget spinkelt fundmateriale dateres til yngre romersk jernalder til germansk jernalder. Der blev afdækket et indhegnet gårdsanlæg med et langhus, hegn i to faser, flere staklader samt to økonomibygninger.

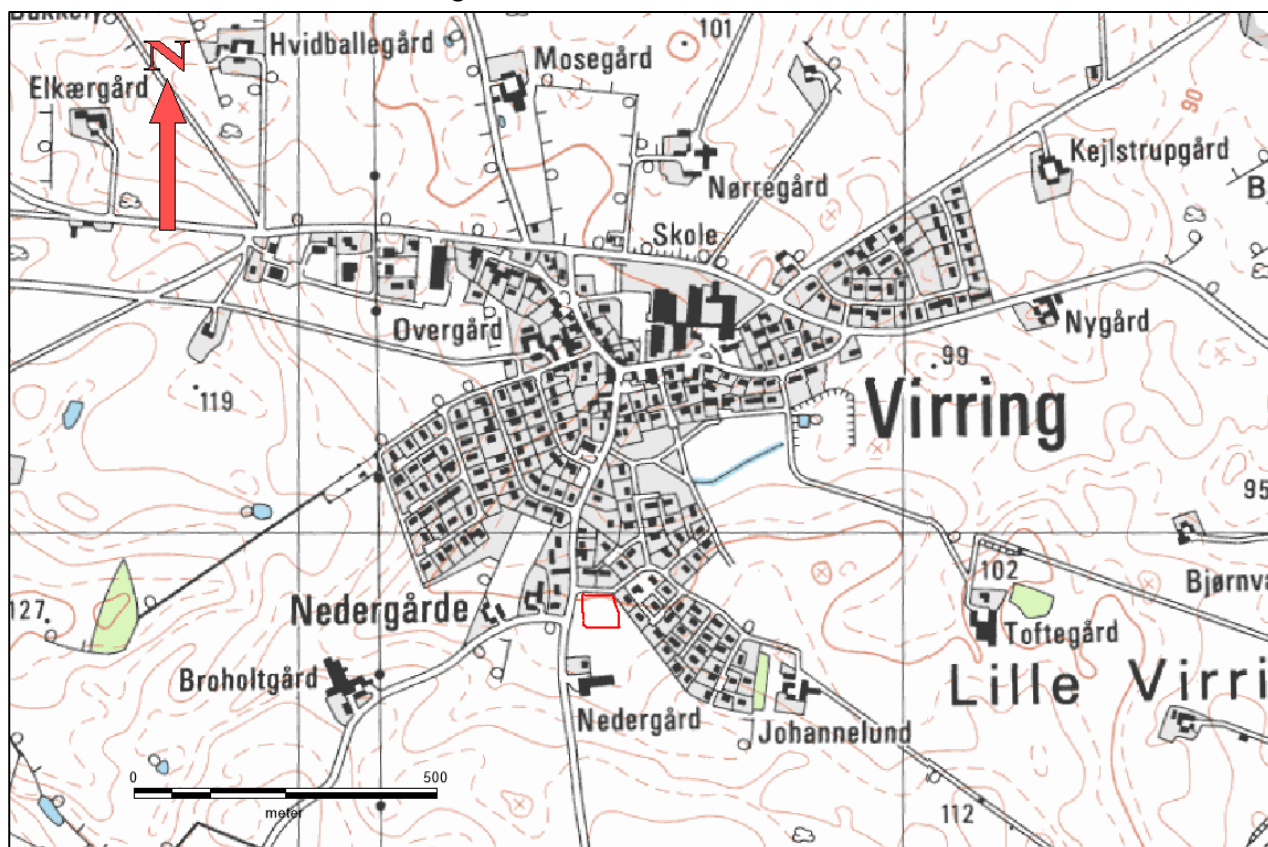
Indhold

Indhold.....	2
Undersøgelsens forhistorie	3
Administrative data	3
Topografi, terræn og undergrund	4
Målesystem	4
Udgravningsmetode	4
Undersøgelsens resultater	5
Langhuse.....	6
K8	6
K9	8
Staklader	9
K10	10
K11	10
K12	10
K13	11
K18	11
K19	12
Økonomibygninger	12
K14	13
K16	14
Hegnsforløb	15
K15	15
K17	15
Sammenhænge mellem konstruktioner	16
Fremtidigt arbejde på stedet.....	17

Undersøgelsens forhistorie

Forud for byggemodning og udstykning af et større markareal syd for Virring by foretog Museum Skanderborg en forundersøgelse af området for arkæologisk materiale, hvilket resulterede i denne mindre udgravning på et fladt område lige syd for byskiltet.

I området er der tidligere lavet to forundersøgelser, sb.53, nord for lokalplansområdet og SBM1242 I syd og øst for udstykningen. Ved sb.53 dukkede der kun enkelte spor op fra den førromerske jernalder. Ved SBM1242 I blev der fundet spredte gruber samt en enkelt nedslidt treskibet langhus-konstruktion, ca. 100 meter øst for det aktuelle forundersøgellesområde.

Figur 1. Udgravningen markeret med rødt placeret på topografisk kort.

Yderligere er der enkelte gravhøje i området, men de ligger noget længere væk.

Administrative data

På baggrund af en forundersøgelse forud for byggemodningen har Museum Skanderborg udpeget et område af arkæologisk betydning, kaldet SBM1242 Nedergård Virring II, til udgravning.

Ansvarlig for den arkæologiske undersøgelse: Museum Skanderborg, Jernbanevej 9, 8660 Skanderborg. Dokumentationsmateriale bestående af fund, fotos, tegninger samt beretning opbevares på Museum Skanderborg, Jernbanevej 9, 8660 Skanderborg. Der er skrevet en artikel om udgravningen som udgives i Museum Skanderborgs årbog 2020.

Udgravningen blev påbegyndt d. 4. maj 2020 og afsluttet d. 17. maj 2020.

Topografi, terræn og undergrund

Det er generelt et plant område som skråner svagt mod nord og øst og ligger 103 m.o.h. (DVR 1990). Der løber et vådbundsområde fra nord mod syd i feltet. Den østligste del af bebyggelsen er beliggende hen over dette område.

Undergrunden bestod hovedsageligt af let sandet ler med en del sten, der hurtigt tørrede ud til en stenhård masse.

Figur 2. Fladen rømmet for muld. Arkæologer i gang med gpsindmåling og afrensning.

Målesystem

Feltet og alle anlæg blev opmålt med GPS i projektion Euref 89 UTM Zone 32. Herefter blev data konverteret til Mapinfo via MapDigi.

Udgravningsmetode

Udgravningsfeltet blev fritlagt med maskine og alle anlæg blev GPS-indmålt. Inden maskinen forlod området, blev der lagt et snit gennem det gennemgående vådbundsområde for at afdække, om det kunne være et område af arkæologisk interesse.

Figur 3. Vådbundsområdet med istids-ler der løber nord-syd igennem den østlige del af feltet.

Det viste sig at være et vådbundsområde med istidsler (den blågrå farve). Desværre var der ingen fund i snittet men andre steder i dette område er der fundet enkelte bearbejdede flintesten.

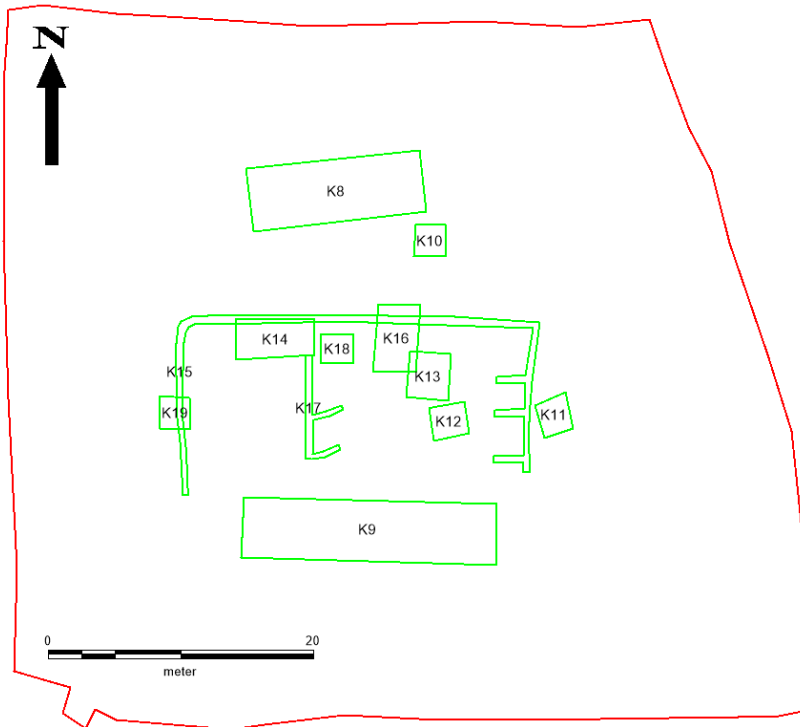
Dernæst blev hovedparten af anlæg snittet med håndskovl og graveske startende fra nord for at afdække eventuelle konstruktioner i det mest uafklarede område. Efterfølgende blev området med hegn og langhus, som stod tydeligt frem mod syd, udgravet. De gravede anlæg blev tegnet i 1:20 og beskrevet. Jordprøver blev udtaget fra tagbærende stolper fra nogle af de konstaterede konstruktioner.

Undersøgelsens resultater

Der blev indmålt i alt 337 anlæg (A183-A520). Der er anvendt 28 X-numre fra X15-X43. Der er brugt 8 tegningsnumre fra T6-13. Fotos er nummereret fra 1/47-1/97.

Der blev fundet 3 gruber, 232 stolpehuller (106 hegnsstolper, 54 tagbærende stolper, 8 vægstolper, 64 udefinerede), 1 agerren, 5 fyldskifter, 41 naturlige eller recente forstyrrelser, 56 numre udgår.

På det afdækkede areal (i alt 2.961 m²) blev der fundet to treskibet langhuse, K8 og K9, begge med delvist bevarede vægstolper. Derudover to tresæts-bygninger, K14 og K16, seks staklader, K10, K11, K12, K13, K18, K19 og to hegnsforløb, K15 og K17 begge med et stykke sadeltagshegn (figur 2).

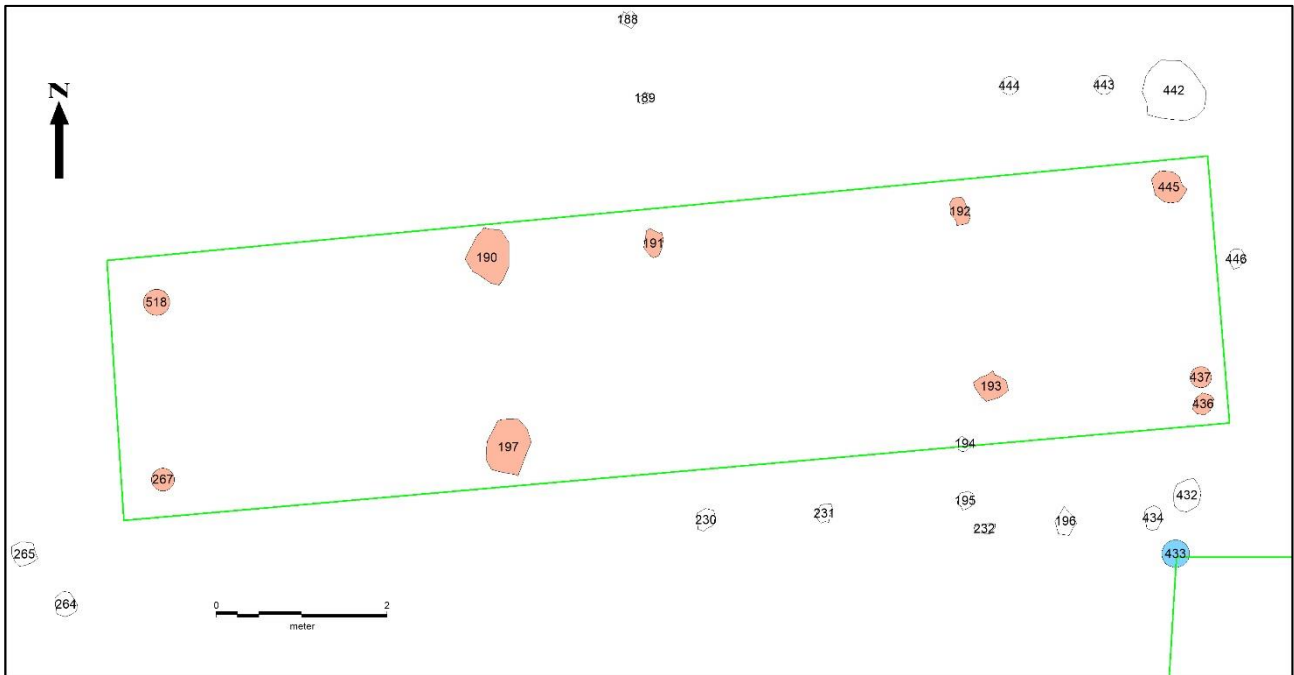
Figur 4. Konstruktioner med K-numre markeret med grønt beliggende inden for udgravningsarealet markeret med rødt.

Alle konstruktioner tolkes til at have tilhørt det samme gårdsanlæg med de to langhuse som de gennemgående konstruktioner. Gården er sandsynligvis blevet udvidet eller indskrænket en enkelt gang baseret på hegnenes forløb. De øvrige bygninger må betragtes som værende opstået efter behov. Det manglende fundmateriale og bygningernes konstruktion daterer bebyggelsen til yngre romersk jernalder til tidlig germansk jernalder.

Langhuse

K8

K8 er omtrent 13 meter langt og Ø-V orienteret (figur 3). Der er ingen vægstolper. De stolper, der ligner vægstolper på planen er alle naturlige variationer og udgår derfor.

Figur 5. Langhus K8 med A-numre. De tagbærende stolper er markeret med lyserød.

De fire stolpesæt står regulært med en indbyrdes afstand på mellem 2,1 og 2,3 meter (se figur 4), men stolperne afviger fra hinanden i størrelse i fladen (27-42 cm) og dybde (23-61 cm). Stolpesættene er ujævnt fordelt og varierer mellem 2 og op til næsten 4 meters afstand. Stolperækkerne er dog så lineære at tolkningen som langhus fastholdes. Der har været et femte stolpesæt, men det er kun den nordlige stolpe (A191) af stolpesættet, der kunne genfindes. Alle stolper har samme type fyld. Konstruktionen har ingen udskiftede stolper. Muligvis har den sydøstligste stolpe (A437) haft en støttestolpe (A436), men derudover synes huset kun at have haft en fase.

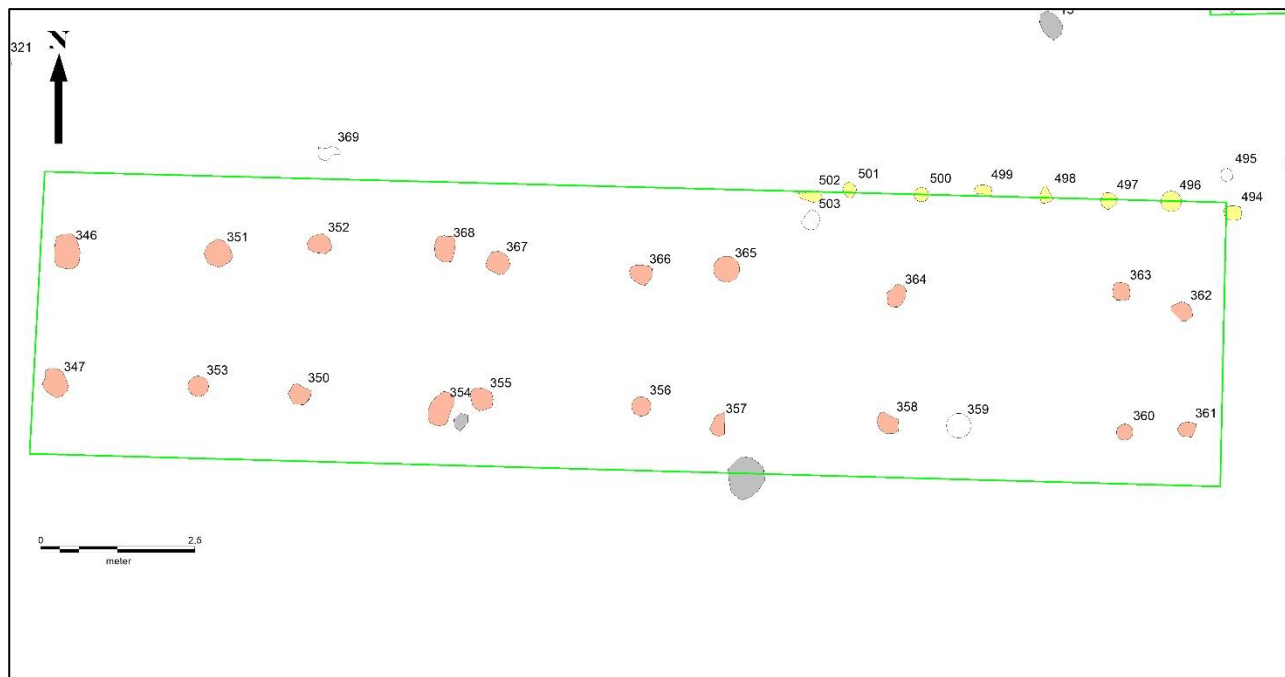
Figur 6. Langhus K8 markeret med landmålerstokke og spader. Foto: Museum Skanderborg.

Under forundersøgelsen blev der fundet et randskår fra yngre jernalder i en af de snittede tagbærende stolper, ellers ingen fund fra konstruktionen.

Hus K8 er beliggende uden for det indhegnede gårdsanlæg (se figur 2).

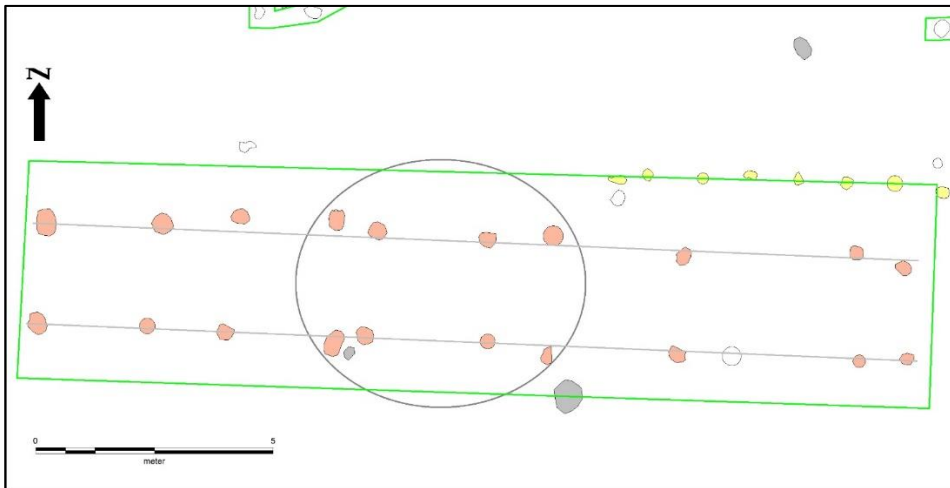
K9

K9 er godt 19 meter langt og op til 4,65 meter bredt og er Ø-V orienteret.

Figur 7. K9 med a-numre.

Afstanden mellem de 10 stolpesæt er meget uregelmæssig og svinger mellem 1,3 til 3,6 meter. I den østlige ende ses en række vægstolper, som er det tungeste argument for at de tre østligste stolpesæt indgår i denne tolkning (se figur 5). Denne konstruktion har en lidt usædvanlig udformning særligt i midten af konstruktionen (se figur 6). Der er ca. 70 cm mellem de to stolperpar, hvilket er et langt stræk, hvis der er tale om udskiftning. Om stolperne var en del af indgangsparti er også blevet overvejet, men afstanden mellem de to mulige indgangsstolper er over 2 meter, så det er usandsynligt. Hvorvidt det kunne være skillevægge midt i huset, og indgangsstolperne ligesom vægstolperne ikke er blevet fundet ved udgravningen, kunne være en mulighed, men ved at fremhæve de gennemgående linjer i konstruktionen, kan det konstateres, at de stolper, der ser ud til at være indtrukne, faktisk står pænest på de gennemgående linjer (se figur 6). Afstanden mellem de to stolperækker på linjerne er 2,1 meter, men der er flere af sættene (sæt 3, 4, 6 og 10), der har afvigende tendenser.

Figur 8. Cirklen markerer tætstående stolpepar og den dermed afvigende form for et langhus, og linjerne viser de stolper, der afviger mest fra en lineær konstruktion.

Som sagt antages det på baggrund af vægstolpe-rækken mod nordøst, at det er ét langhus, men der er en mulighed for, at den vestlige del er en senere udvidelse. Dette er baseret på gårdanlæggets helhed som giver indtryk af, at hegnet K15 har to faser. Dermed kunne et mindre langhus og første fase af indhegningen have udgjort en gårdsenhed som afsluttes af sadeltagshegn K17 (se figur 7).

Figur 9. Den røde ramme viser den "lille" fase af gårdsanlægget.

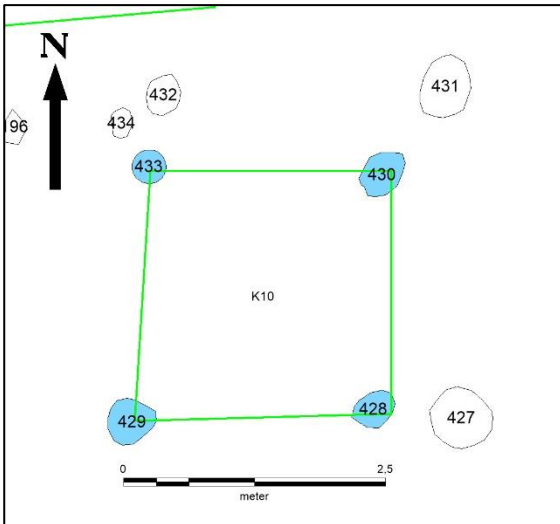
Staklader

Der er seks staklader på arealet (se figur 2).

K10 og K11 ligger begge uden for det indhegnede gårdsanlæg, mens K12, K13 og K18 ligger inden for. K19 bliver skåret af K15.

K10

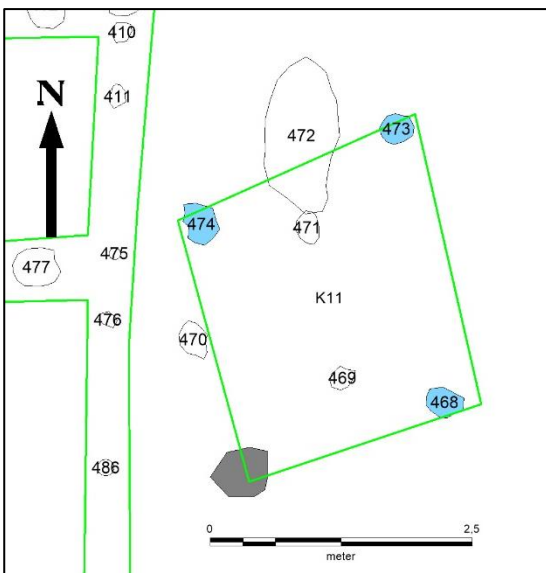
Konstruktionen måler 2,2 meter Ø-V og 2,4 meter N-S. Stolperne står pænt, er mellem 31-40 cm i flade og 20 til 32 cm dybe og ensartet mørkt gråbrunt fyld med få trækulsnister (figur 8).

Figur 10. Staklade K10 med a-numre.

K11

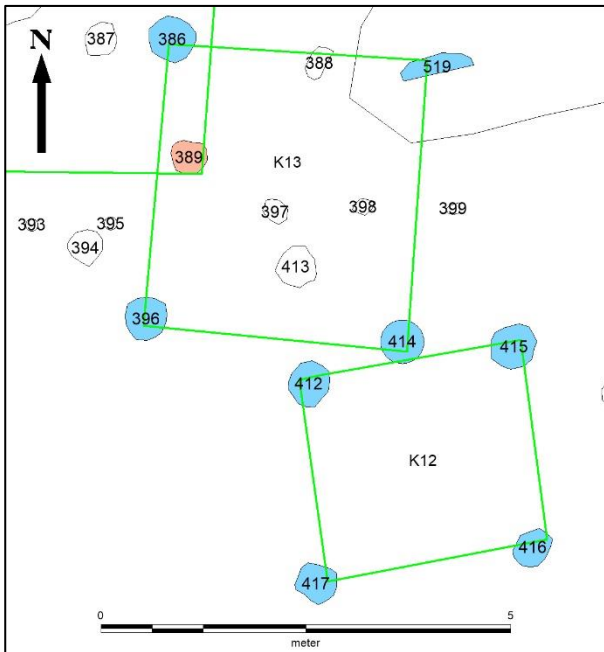
Konstruktionen måler 2,2 meter NØ-SV og 2,4 meter NV-SØ. Konstruktionen er skæv og mangler en stolpe i det sydvestlige hjørne hvor en stor sten blev trukket op. Stolperne er mellem 30-35 cm i flade og 13 til 24 cm dybe og ensartet gråbrunt fyld med få trækulsnister (figur 9).

Figur 11. Staklade K11 med a-numre.

K12

Konstruktionen er nærvæd kvadratisk med mål 2,5 meter i både Ø-V- og N-S-lig retning. Bygningen er let drejet i en svag nordvestlig regning. Stolperne står pænt, er mellem 50-53 cm i flade og 17 til 31 cm dybe og brungråt til mørkt gråbrunt fyld, niveauet af trækulsnister er varierende (figur 10).

Figur 12. Staklader K12 og K13 med a-numre.

K13

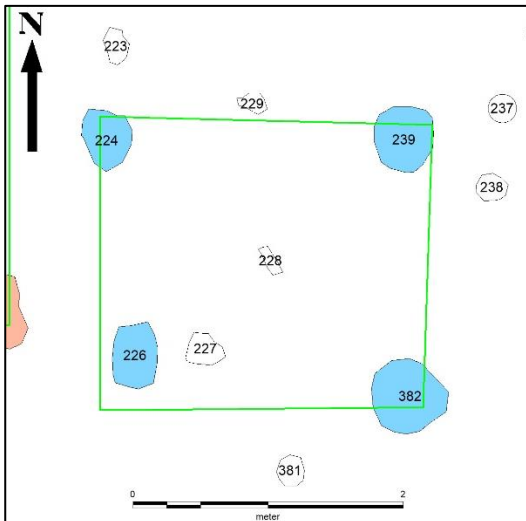
K13 skiller sig ud som den største blandt stakladerne. Konstruktionen er rektangulær med en længde på 3,4 meter og en bredde på 3,1 meter og har en svag nordøstlig orientering (figur 10). Stolperne står pænt, er mellem 38-70 cm i flade og 30 til 47cm dybe og brungråt til gråbrunt fyld med få trækulsnister. Derudover har A386 en stenskning i bunden (se figur 11).

Figur 13. Tagbærende stolpe A386 i K13 med skoning.

K18

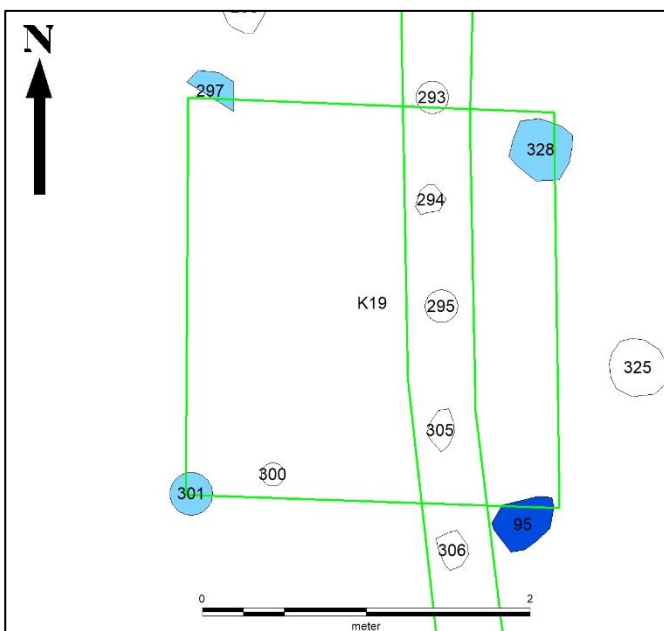
Konstruktionen måler 2,2 meter Ø-V og 2 meter N-S. Stolperne står lettere irregulært, er mellem 39-50 cm i flade og 10 til 40 cm dybe og har brungråt til gråbrunt fyld med få trækulsnister (figur 12).

Figur 14. Staklade K18 med a-numre.

K19

Konstruktionen måler 2,0 meter Ø-V og 2,3 meter N-S. Stolperne står lettere irregulært, er mellem 35-38 cm i flade og 17 til 41 cm dybe og har brungråt til gråbrunt fyld med få trækulsnister. Den mørkeblå stolpe er fra forundersøgelsen, men blev ikke genfundet ved den systematiske udgravning (figur 13).

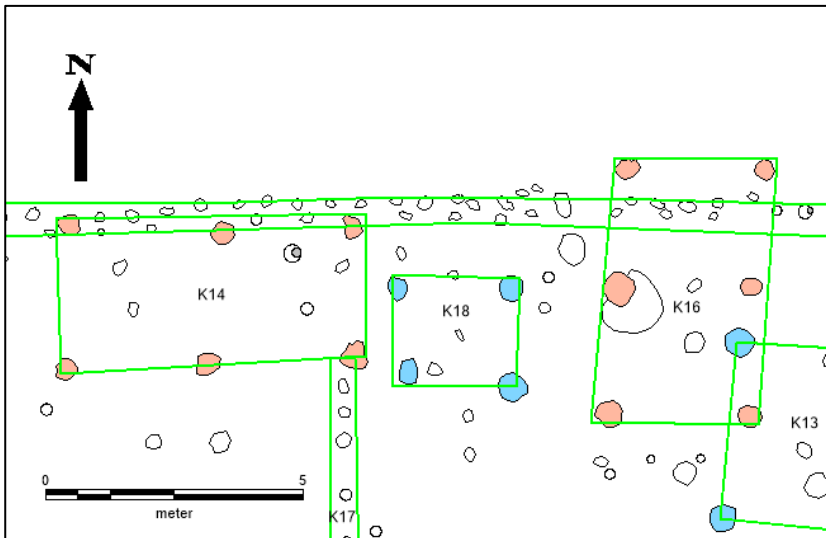

Figur 15. Staklade K19 med a-numre.

K19 bliver skåret gennem af hegnet K15, men uden stratigrafiske beviser er det dog vanskeligt at konstatere hvilken konstruktion, der er ældst.

Økonomibygninger

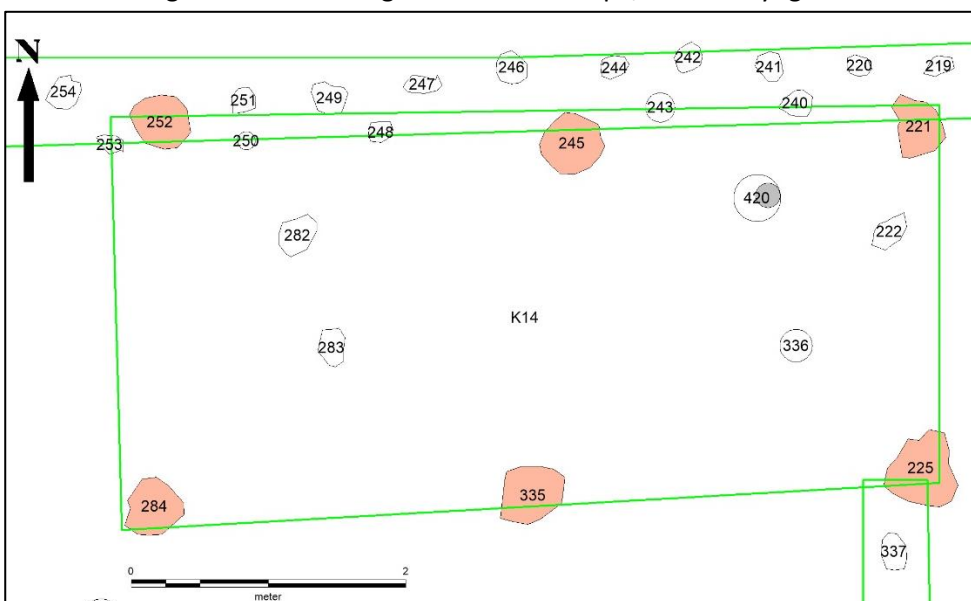
K14 og K16 er mindre huse med tre sæt tagbærende stolper (figur 14).

Figur 16. Økonomibygningerne K14 og K16, der begge ligger i forbindelse med det omkransende hegnsløb K15.

K14

K14 er orienteret Ø-V og er 5,9 meter langt. Stolperne er ensformige med en diameter på 42 til 50 cm og en dybde på 19-24 cm. Stolpesættene er jævnt fordelt med en afstand på mellem 2,5 og 2,8 meter. Der er ingen vægstolper og derfor kendes konstruktionens bredde ikke (figur 15). De tagbærende stolper står klods op ad K15 uden decideret at indgå i selve konstruktionen af K15. Derfor er K14 formentlig yngre end visse dele af K15. Denne tolkning understøttes af at det østlige stolpesæt afbryder en mulig forbindelse mellem K15 og K17. Dette er dog det eneste bevis på, at K14 er yngst.

Figur 17. Økonomibygning K14 med a-numre.

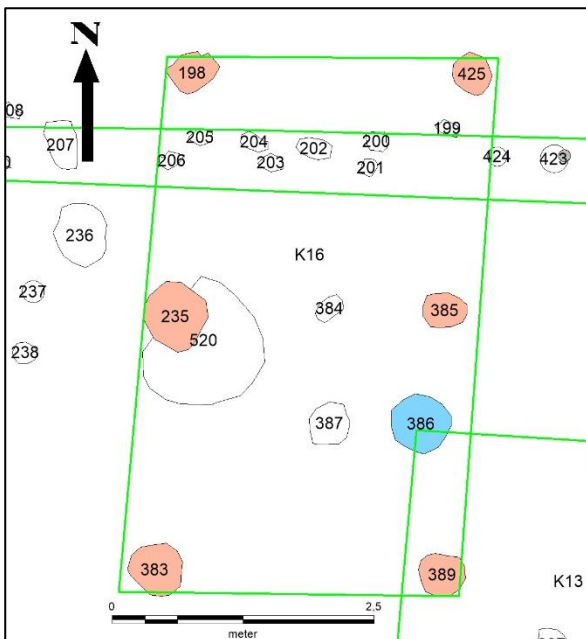
I tagbærende stolpe A335 blev der fundet enkelte stykker keramik fra samme kar og heraf havde et sideskår stregornamentik, se figur 16.

Figur 18. Det eneste stykke keramik med ornamentik fra udgravningen. Det er fundet i økonomibygning K14.

K16

K16 har en N-S orientering, er 4,8 meter langt og 2,7 meter bredt. Konstruktionen respekterer ikke K15, men uden stratigrafiske overlap er det ikke muligt at afgøre hvilken konstruktion, der er ældst. Hegn og hus har dog ikke været i brug samtidigt. Stolperne er mellem 38 og 50 cm i diameter, og de er 17 til 30 cm dybe med ens fyld. Stolpesættene står jævnt med en afstand på 2,2 til 2,5 meter (figur 17).

Figur 19. Økonomibygning K16 med a-numre.

Der er ikke fundet noget, som kunne antyde en funktion af konstruktioner, men ud fra formen og deres størrelse regnes både K14 og K16 som økonomibygninger.

Hegnsforløb

På pladsen ses to forløb, K15 og K17, som er reelle hegnforløb (se figur 2).

K15

Ved K15 er der tale om et hegn med to faser. Den østlige del er et sadeltagshegn, som ikke kan følges gennem vådbundsområdet mod N-Ø. Der blev fundet flere stolper til dette hegnforløb under forundersøgelsen, som ikke blev genfundet ved 2. afgravning af mulden. Den nordlige afgrænsning af hegn K15 er et enkeltraded hegn. Det midterste stykke indikerer, at hegnen har haft to faser. På dette stykke står der mere end en række stolper med uden en systematisk opbygning. Det vestlige forløb er meget regulært og stringent (figur 21, for plan med a-numre se figur 19). Hegnets stolper har en dybde mellem 8 og 24 cm. De tagbærende stolper i sadeltagshegnet er har en dybde på mellem 20 og 42 cm.

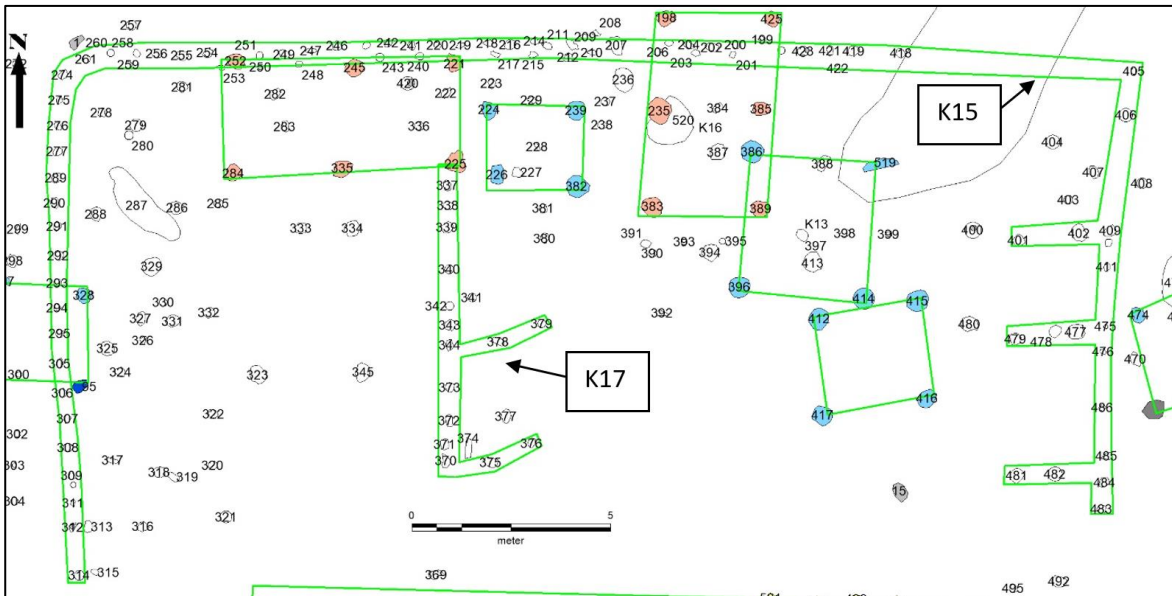
For alle stolper gælder det, at de er fuldstændigt udtørrede, meget vanskelige at se (figur 18). Der er kun et enkelt fund i form af en gnalling keramik.

Figur 20. Eksempler på hegnstolper i K15 (A404 t.v. og A418 t.h). Undergrunden var helt udtørret, hvilket gjorde anlæggene svære at se. Der blev benyttet vandsprøjte for at fremhæve farveforskellen i stolperne.

K17

Midt i gårdsanlægget er der rester af et sadeltagshegn, K17, der tolkes som afslutningen af første fase af K15. Forbindelsen mellem de to hegn kan dog ikke afklares, da det afbrydes af økonomibygning K14. Hegnet består af en lige række stolper (10-27 cm i fladen, 10 -25 cm i dybden) med to lidt dybere tagbærende stolper (26-40 cm) på østsiden af rækken (se figur 21, for plan med a-numre se figur 19).

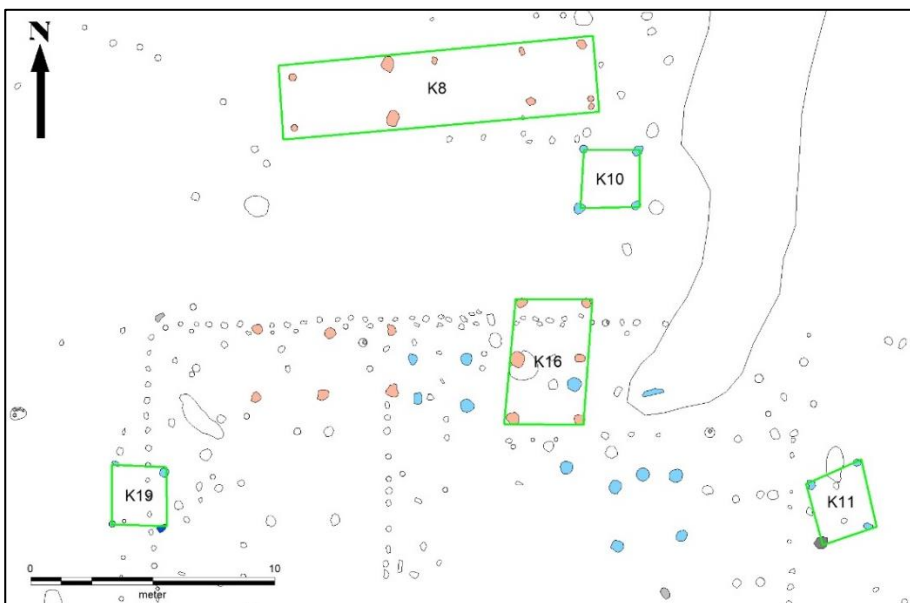

Figur 21. Hegnsforløb med de fleste a-numre.

Sammenhænge mellem konstruktioner

Alle konstruktioner tolkes til at have tilhørt det samme gårdsanlæg med de to langhuse som de gennemgående konstruktioner. Disse har muligvis afløst hinanden som beboelse, men en kronologi er ikke mulig at fastlægge. Det indhegnede gårdsanlæg er sandsynligvis blevet udvidet eller indskrænket en enkelt gang baseret på hegnes forløb (K15 og K17). De øvrige bygninger må betragtes som værende opstået efter behov. Det mangelfulde fundmateriale og bygningernes konstruktion daterer bebyggelsen til yngre romersk jernalder til tidlig germansk jernalder.

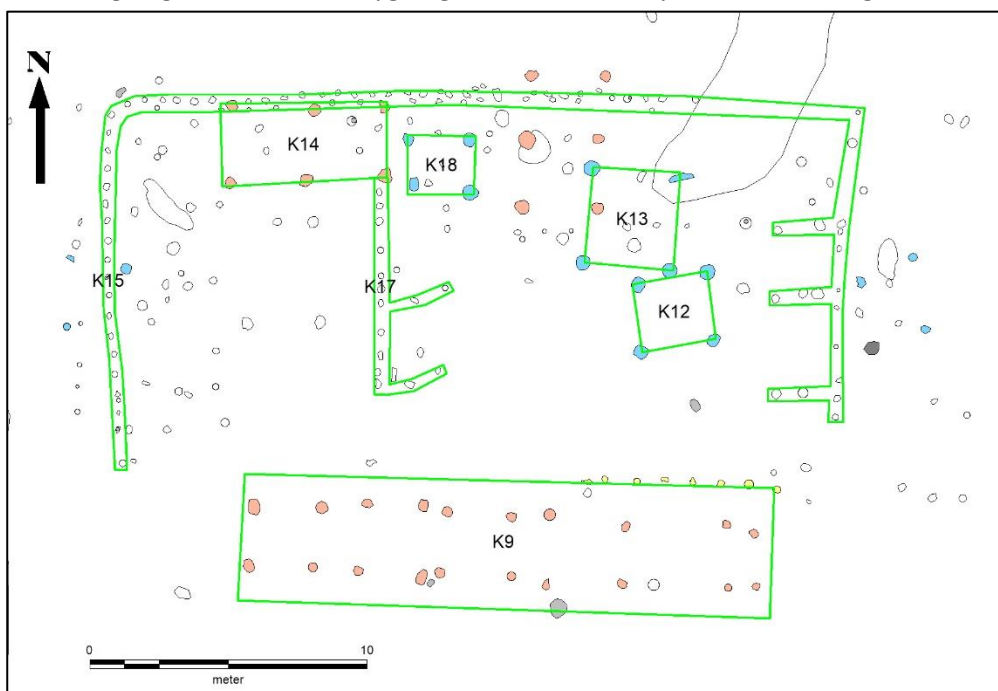
Fire af de mindre bygninger i området (K10, K11, K16 og K19) knyttes til K8 baseret på placeringen af disse bygninger (se figur 20).

Figur 22. Området med K8 samt de tilknyttede udhuse K10, K16 og muligvis K11 og K19.

K10 ligger lige op ad K8. K11 ligger uden for hegnet mod øst. Økonomibygningen K16 er placeret hen over hegn K15 og kan derfor ikke have været i brug samtidigt med hegnet. Stakladen K19 ligger ligeledes hen over K15. Det er mere tvivlsomt, hvorvidt staklade K11 og K19 skal knyttes til K8 grundet den noget afsidesliggende placering. K19 ligger hen over hegnet K15 og dermed ikke hører med til udvidelsen. Både K11 og K19 som tilsyneladende ligger på samme breddegrad kan høre til det mindre indhegnede anlæg, men da har de begge ligget uden for indhegningen.

Udhusene K12, K13, K14 og K18 knyttes sammen med langhus K9 baseret på, at de alle ligger inden for hegnene K15 og K17. Der er sket en udvidelse eller indskrænkning af gårdsanlægget, men i hvilken rækkefølge og hvornår hvilke bygninger har været tilknyttet er ikke mulig at udrede (figur 21).

Figur 23. Langhus K9 der ligger som gårdsanlæggets sydlige længe og de tilhørende udhuse.

Fremtidigt arbejde på stedet

Udgravningen er afsluttet og arealet er nu frigivet til jordarbejde.

Skanderborg Museum d. 18-01-2021

Birgitte Bang-Madsen

